

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Sprawiedliwość klimatyczna”**(opinia z inicjatywy własnej)**

(2018/C 081/04)

Sprawozdawca: **Cillian LOHAN**

Decyzja Zgromadzenia Plenarnego	23.2.2017
Podstawa prawna	Art. 29 ust. 2 regulaminu wewnętrznego Opinia z inicjatywy własnej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Rolnictwa, Rozwoju Wsi i Środowiska Naturalnego
Data przyjęcia przez sekcję	3.10.2017
Data przyjęcia na sesji plenarnej	19.10.2017
Sesja plenarna nr	529
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	194/12/8

1. Wnioski i zalecenia

1.1. Pojęcie sprawiedliwości klimatycznej postrzega zmianę klimatu jako kwestię polityczną i etyczną, a nie wyłącznie środowiskową. Koncepcja ta jest zazwyczaj rozpatrywana w globalnym kontekście współzależności przestrzennych i czasowych z uwzględnieniem faktu, że skutki zmiany klimatu często najdotkliwiej odczuwają osoby w najtrudniejszej sytuacji i najubożsi w społeczeństwie mimo tego, że grupy te są najmniej odpowiedzialne za emisje, które wywołały kryzys klimatyczny. Patrząc w szerszym kontekście, w niniejszej opinii koncepcja sprawiedliwości klimatycznej uznaje potrzebę zajęcia się kwestią często nieproporcjonalnego wpływu zmiany klimatu na obywateli i społeczeństwa zarówno w krajach rozwijających się, jak i w gospodarkach rozwiniętych.

1.2. EKES jest zdania, że wszyscy obywatele mają prawo do zdrowego i czystego środowiska i słusznie oczekują, że rządy wezmą odpowiedzialność za swoje zobowiązania krajowe oraz wkłady ustalane na poziomie krajowym w ramach porozumienia paryskiego dotyczące czynników napędzających zmianę klimatu i zagrożenia z nią związane, uznając nie tylko bardziej oczywiste aspekty ekologiczne i gospodarcze, ale również wpływ społeczny.

1.3. Komitet proponuje rozpoczęcie dyskusji nad unijną kartą praw w dziedzinie klimatu, która obejmie prawa obywateli UE i środowiska w kontekście wyzwań związanych z globalną zmianą klimatu. Uznając główną rolę UE w nawoływaniu do utworzenia solidnego i sprawiedliwego systemu prawnego w zakresie klimatu na poziomie międzynarodowym, EKES zachęca instytucje UE i rządy krajowe do dokonania przeglądu stosowania zasad sprawiedliwości klimatycznej na wszystkich poziomach: globalnym, europejskim, krajowym i w wymiarze społeczności lokalnych. Do realizacji tego zamierzenia można by wykorzystać europejski semestr. Sprawiedliwość klimatyczna to sprawiedliwość z punktu widzenia ludzi i środowiska, od którego wszyscy zależymy, gdyż obie te kwestie są ze sobą powiązane. W tym kontekście EKES przypomina o dwóch niedawnych inicjatywach: „Światowym pakcie na rzecz środowiska” oraz „Powszechnej deklaracji praw ludzkości”.

1.4. Systemy produkcji i konsumpcji muszą dostosować się do zmiany klimatu i łagodzić jej skutki. Przejście to będzie musiało nastąpić na skalę globalną i na poziomie sektorów, a UE może odegrać w nim główną rolę. Należy określić sektory przedsiębiorstw najbardziej podatne na zagrożenia i najwrażliwszych pracowników i udzielić odpowiedniego wsparcia. W szczególności w okresie przejściowym należy wspierać systemy żywnościowe oraz ich zainteresowane strony. Zrównoważona konsumpcja żywności musi mieć swój początek na etapie przygotowywania gleby i zarządzania systemami przyrodniczymi, aby stworzyć fundamenty dla produkcji żywności. UE powinna dawać innym przykład, promując zrównoważone gospodarowanie glebą i jej ochronę.

1.5. Siłę konsumentów w osiągnięciu tej zmiany można wykorzystać jedynie, jeśli będą oni mieli zrównoważone alternatywy etyczne, które nie spowodują znaczącego zmniejszenia udogodnień bądź jakości w zakresie usług, użytkowania lub dostępności. Nowe modele gospodarcze takie jak gospodarka cyfrowa, konsumpcja współdzielona i gospodarka o obiegu zamkniętym, a także współpraca międzynarodowa w celu globalnego i sektorowego przejścia na te modele, mogą posłużyć za podstawę realnych alternatywnych rozwiązań dla konsumentów.

1.6. Mechanizmy wsparcia, w tym pieniądze publiczne oraz instrumenty i zachęty gospodarcze, należy wykorzystywać z myślą o zapewnieniu infrastruktury i odpowiedniego wsparcia dla konsumentów pragnących prowadzić niskoemisyjny tryb życia. Obejmuje to pomoc w sprostaniu wyższym kosztom etycznych i zrównoważonych towarów i usług o długim cyklu życia, a jednocześnie dopilnowanie, by nie ucierpiało na tym konkurencyjność.

1.7. Trzeba dokonać mapowania przenoszenia miejsc pracy w gospodarce niskoemisyjnej oraz jak najwcześniej określić związane z tym szanse. Pozwoli to na opracowanie i wdrożenie najbardziej skutecznej polityki w celu zapewnienia, by pracownicy byli chronieni, a jakość ich życia została zachowana podczas sprawiedliwej transformacji.

1.8. EKES przypomina apel o stworzenie europejskiego centrum monitorowania ubóstwa⁽¹⁾, które gromadziłoby wszystkie zainteresowane strony w celu opracowania europejskich wskaźników ubóstwa energetycznego. Sprawiedliwość dla wszystkich obywateli oznacza powszechne zapewnienie czystej i dostępnej energii po przystępnych cenach.

1.9. Komitet wzywa do zniesienia dotacji na paliwa kopalne i dokonania zwrotu w kierunku przejścia na energię ze źródeł odnawialnych.

1.10. Skuteczne strategie zrównoważonego rozwoju są uzależnione od zagwarantowania, że wsparcie dla transformacji będzie jasno określone i otrzyma priorytet oraz odpowiednie finansowanie. W związku z tym UE powinna rozpocząć niezbędne negocjacje międzynarodowe mające na celu osiągnięcie światowego porozumienia, które może złączyć czynniki zmiany klimatycznej i wesprzeć bardziej zrównoważony globalny model ekonomiczny.

2. Kontekst i uzasadnienie opinii

2.1. Opinia z inicjatywy własnej wpisuje się w plan prac Centrum Monitorowania Rozwoju Zrównoważonego na 2017 r. Sprawiedliwość klimatyczna to zagadnienie dotyczące nas wszystkich. Tymczasem brakuje działań UE w tym obszarze. Stanowi to szansę dla EKES-u objęcia wiodącej roli i przedstawienia wstępnych propozycji, zwłaszcza w odniesieniu do Europy. Konieczne jest głębsze omówienie wielu aspektów sprawiedliwości klimatycznej, na przykład kwestii globalnego i indywidualnego podziału uprawnień do emisji.

2.2. Komitet pragnie zająć instytucjonalne stanowisko, aby przedstawić poglądy zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego podczas debaty nad skutkami zmiany klimatu, a także zastanowić się nad najlepszym sposobem przeciwdziałania tym skutkom w sprawiedliwy sposób.

2.3. W kontekście przyjętych na szczelbu międzynarodowym celów zrównoważonego rozwoju ONZ, porozumienia paryskiego oraz z uwagi na fakt, że skutki zmiany klimatu są już odczuwane, należy poprzez konkretne działania nadać wyższy priorytet sprawiedliwości klimatycznej.

3. Uwagi ogólne

3.1. Pojęcie sprawiedliwości klimatycznej postrzega zmianę klimatu jako kwestię polityczną i etyczną, a nie wyłącznie środowiskową. Uznaje, że jej skutki często najdotkliwiej odczuwają osoby w najtrudniejszej sytuacji i najubożsi w społeczeństwie. Koncepcja ta jest zazwyczaj rozpatrywana w globalnym kontekście współzależności przestrzennych i czasowych, ze szczególnym naciskiem na odpowiedzialność państw, których rozwój nastąpił w oparciu o eksploatację zasobów naturalnych.

3.2. Zakres celów zrównoważonego rozwoju wykracza poza zakres poprzedzających je milenijnych celów rozwoju, uznając wzajemną rozliczalność, współodpowiedzialność, wspólne działania oraz potrzebę pluralistycznego procesu uczestnictwa. Uznając główną rolę UE w nawoływaniu do utworzenia solidnego i sprawiedliwego systemu prawnego w zakresie klimatu na poziomie międzynarodowym, EKES zachęca instytucje UE i rządy krajowe do podjęcia działań w kontekście sprawiedliwości klimatycznej na wszystkich poziomach, czyli globalnym, europejskim, krajowym i społeczności lokalnych. Do realizacji tego zamierzenia można by wykorzystać europejski semestr. Tak więc w niniejszej opinii koncepcja sprawiedliwości klimatycznej uznaje potrzebę zajęcia się kwestią często nieproporcjonalnego wpływu zmiany klimatu na obywateli i społeczeństwa zarówno w krajach rozwijających się, jak i w gospodarkach rozwiniętych.

⁽¹⁾ Opinia EKES-u „W kierunku skoordynowanych działań europejskich na rzecz zapobiegania ubóstwu energetycznemu i zwalczania go” (Dz.U. C 341 z 21.11.2013, s. 21).

3.3. Problemem jest niechęć do polityki klimatycznej, mimo korzyści z niej płynących, gdyż uważa się, że przynosi ona szkody przeciętnemu obywatelowi, konkretnym sektorom (np. rolno-spożywcemu czy transportowi), bądź też społecznościom i podmiotom uzależnionym od paliw kopalnych.

3.4. Różne inicjatywy polityczne koncentrują się na sektorach i obszarach, na które duży wpływ ma zmiana klimatu, takich jak np. ochrona zdrowia, transport, rolnictwo, energia. Sprawiedliwość klimatyczna może stanowić kompleksowe zintegrowane podejście pozwalające zadbać o to, by przechodzenie na gospodarkę niskoemisyjną odbywało się w sprawiedliwy i równomierny sposób.

3.5. Trzeba odnotować, że sprawiedliwość klimatyczna nie dotyczy jedynie podmiotów bezpośrednio dotkniętych skutkami zmiany klimatu, lecz również tych, na które wpływają czynniki napędzające tę zmianę ze względu na ich zależność od towarów, usług i stylu życia kojarzonych z wysokimi emisjami i niską zasobooszczędnością.

4. Uwagi szczegółowe

4.1. Sprawiedliwość społeczna

4.1.1. EKES sądzi, że wszyscy obywatele mają prawo do zdrowego i czystego środowiska i słusznie oczekują, że rządy wezmą odpowiedzialność za podjęte zobowiązania i ustalone na poziomie krajowym wkłady w ramach porozumienia z Paryża w kontekście czynników napędzających zmianę klimatu i zagrożeń z nią związanych, uznając nie tylko bardziej oczywiste aspekty ekologiczne i gospodarcze, ale również wpływ społeczny.

4.1.2. Europejski filar praw socjalnych ma służyć za kompas dla odnowionego procesu konwergencji w kierunku lepszych warunków życia i pracy w państwach członkowskich. Opiera się on na 20 zasadach, z których wiele zostanie dotkniętych albo bezpośrednio zmianą klimatu, albo pośrednio potrzebą przejścia na nowe modele gospodarcze.

4.1.3. EKES proponuje rozpocząć debatę w sprawie opracowania karty praw w dziedzinie klimatu w kontekście praw człowieka i praw socjalnych. Objęłaby ona prawa obywateli i środowiska w związku z wyzwaniem zmiany klimatu. W tym kontekście EKES przypomina o projekcie dotyczącym „Powszechnej deklaracji praw ludzkości”, opracowanym przez Corinne Lepage z myślą o konferencji COP 21 w 2015 r.

4.1.4. Prawa przyrody uznaje się już w ustawodawstwie różnych krajów na świecie. Na przykład w Niderlandach organizacja pozarządowa Urgenda Foundation wygrała w 2015 r. proces przeciwko rządowi. Holenderski Sąd Najwyższy podtrzymał zasadę, zgodnie z którą rząd może ponosić odpowiedzialność prawną za niepodjęcie wystarczających działań w celu zapobieżenia przewidywalnym szkodom wynikającym ze zmiany klimatu. Podobne sprawy są obecnie przygotowywane w Belgii i Norwegii. Ponadto inicjatywy takie, jak „Światowy pakt na rzecz środowiska”, który zapoczątkowano w dniu 24 czerwca 2017 r., wychodzą naprzeciw potrzebie sprawiedliwego globalnego ładu środowiskowego poprzez uzupełnienie „trzeciej generacji praw” za pomocą ogólnego, przekrojowego i uniwersalnego instrumentu referencyjnego.

4.1.5. Istnieje potrzeba dopilnowania, by najbardziej wrażliwe grupy społeczne nie ponosiły niesprawiedliwego obciążenia, a koszty przejścia na przyjazny klimatowi model gospodarczy zostały rozłożone równomiernie. Przykładowo, zasadę „zanieczyszczający płaci” należy wdrożyć i stosować wobec podmiotów tworzących zanieczyszczenia i czerpiących z tego zyski, nie zaś na poziomie użytkownika końcowego w wypadkach, gdy nie istnieje realna alternatywa. EKES przeanalizował już rygorystyczne i właściwe stosowanie tej ważnej zasady⁽²⁾.

4.1.6. Liczba migrantów wszelkich typów (w tym uchodźców klimatycznych) wzrośnie na skutek wysiedleń⁽³⁾. Już teraz widać, jak UE jest nieprzygotowana do sprostania temu wyzwaniu, a ponadto, jak nieproporcjonalnie rozkłada się wśród państw członkowskich ciężar z tym związany. EKES podkreślał już, że brak równowagi procesów gospodarczych może jeszcze bardziej zdestabilizować sytuację⁽⁴⁾.

⁽²⁾ Opinia w sprawie skutków konkluzji konferencji COP 21 w dziedzinie europejskiej polityki transportowej (Dz.U. C 303 z 19.8.2016, s. 10).

⁽³⁾ Opinia w sprawie integracji uchodźców w UE (Dz.U. C 264 z 20.7.2016, s. 19).

⁽⁴⁾ Konsensus europejski w sprawie rozwoju (Dz.U. C 246 z 28.7.2017, s. 71).

4.1.7. Jak stwierdzono w niedawnym badaniu Parlamentu Europejskiego na temat uchodźców klimatycznych, na poziomie UE brakuje odrębnego instrumentu dla „osób przesiedlonych ze względów środowiskowych”. Dyrektywa w sprawie tymczasowej ochrony jest politycznie uciążliwym instrumentem reagowania na masowe wysiedlenia. EKES popiera stanowisko, że traktat z Lizbony zapewnia wystarczająco szeroki mandat do dokonania przeglądu polityki imigracyjnej w celu uregulowania statusu „osób przesiedlonych ze względów środowiskowych”.

4.2. Sektor rolno-spożywczy

4.2.1. Systemy produkcji żywności i sposoby odżywiania się ulegną przeobrażeniu, aby dostosować się do zmiany klimatu i łagodzić jej skutki. Wszyscy obywatele są zależni od sektora rolno-spożywczego (np. rolnicy, rodziny, podmioty łańcucha dostaw, konsumenci), tak więc przechodzenie na niskoemisyjne społeczeństwo musi zapewniać pomoc i ułatwienia dla dotkniętych przemianami podmiotów. Ponadto proces ten będzie musiał nastąpić w skali globalnej i na poziomie sektorowym, a UE może odegrać główną rolę.

4.2.2. Zmiana klimatu niesie ze sobą olbrzymie wyzwania dla europejskiego rolnictwa zarówno jako kluczowego czynnika zmian klimatu, jak i sektora w pierwszym rzędzie dotkniętego jej konsekwencjami.

4.2.3. Trzeba ponownie zdefiniować rolnictwo w związku z jego naturalnymi systemami absorpcyjnymi, usługami ekosystemowymi, które są w stanie złagodzić niektóre skutki zmiany klimatu. Należy je więc uznać, a finansowanie publiczne za pośrednictwem WPR trzeba skierować na wspieranie tych usług świadczonych przez sektor rolny, gdyż ich celem jest produkcja żywności. Ta ogólna koncepcja znalazła poparcie w przyjętej niedawno opinii⁽⁵⁾.

4.2.4. Zrównoważona konsumpcja żywności musi mieć swój początek na etapie przygotowywania gleby i zarządzania środowiskiem naturalnym, aby stworzyć fundamenty dla produkcji żywności. EKES zwraca uwagę, że trzeba rozpocząć dyskusję na temat konieczności opracowania dyrektywy ramowej w sprawie gleby oraz wyraźnie wskazać na znaczenie promowania zrównoważonego gospodarowania glebą i jej ochrony⁽⁶⁾. Ochrona gleby i rola gleby w usługach ekosystemowych leży w centrum zainteresowania obecnej estońskiej prezydencji w Radzie⁽⁷⁾.

4.2.5. EKES popiera koncepcję zrównoważonej produkcji i konsumpcji. Osiągnięcie konsensusu w sprawie potrzeby zmiany podejścia do spożycia mięsa będzie się wiązać ze wskazaniem szans i możliwości wsparcia, aby zapewnić sprawiedliwe zmiany wszystkim podmiotom zależnym od tego sektora.

4.2.6. Na sektor ten wpływają także czynniki napędzające zmianę klimatu, a zwłaszcza uzależnienie od paliw kopalnych w produkcji żywności, przetwórstwie, transporcie i pakowaniu. Należy sformułować politykę odzwierciedlającą ograniczony charakter obecnego modelu rolno-spożywczego oraz nakreślić działania przybliżające nas do zrównoważonej i przyjaznej dla środowiska przyszłości dla rolników.

4.2.7. Polityka ochrony środowiska nie musi stać w sprzeczności z pilnymi potrzebami sektora rolnego, jeśli wdroży się mechanizmy wsparcia ułatwiające przejście w kierunku społeczeństwa niskoemisyjnego.

4.3. Konsumenci

4.3.1. Siłę konsumentów w osiągnięciu tej zmiany można wykorzystać jedynie wtedy, gdy będą oni mieli zrównoważoną, etyczną alternatywę, która nie spowoduje zmniejszenia udogodnień bądź jakości w zakresie usług, użytkowania lub dostępności. Nowe modele gospodarcze, takie jak gospodarka cyfrowa, konsumpcja współdzielona i gospodarka o obiegu zamkniętym, a także współpraca międzynarodowa w celu globalnego i sektorowego przejścia na te modele, mogą posłużyć za podstawę realnych alternatywnych rozwiązań dla konsumentów.

4.3.2. Zbyt często niewłaściwie stosuje się zasadę „zanieczyszczający płaci” i opłaty nakłada się na konsumentów, gdy nie dysponują oni żadną realną alternatywą. Konsumenci muszą mieć możliwość wyboru zanim cena stanie się skutecznym instrumentem zmiany zachowań w pożądanym kierunku.

⁽⁵⁾ Opinia w sprawie możliwego przekształcenia wspólnej polityki rolnej (Dz.U. C 288 z 31.8.2017, s. 10).

⁽⁶⁾ Opinia EKES-u w sprawie: „Gospodarka o obiegu zamkniętym – nawozy” (Dz.U. C 389 z 21.10.2016, s. 80).

⁽⁷⁾ Opinia w sprawie użytkowania gruntów na rzecz zrównoważonej produkcji żywności i usług ekosystemowych (zob. s. 72 niniejszego Dziennika Urzędowego).

4.3.3. Opłata za plastikowe torby jest dobrym przykładem – konsument musi za nie zapłacić, ale ma wybór i może wziąć własną torbę lub posłużyć się pudełkiem udostępnianym przez sprzedawcę. W ten sposób można osiągnąć zmianę zachowań na szeroką skalę.

4.3.4. Zaś opodatkowanie paliw kopalnych (np. ropy) na poziomie konsumenta może doprowadzić do niezadowolenia i zwiększenia wydatkowania dochodów rozporządzalnych na paliwa. Ponadto może sprzyjać powstawaniu nielegalnego rynku wtórnego, utrzymując zyski zanieczyszczającego na niezmiennym poziomie. Sytuację tę pogarsza brak wyodrębnienia takich podatków w większości przypadków. Obywatele mają poczucie, że polityka przeciwdziałania zmianie klimatu łączy się z niesprawiedliwym karaniem osób, które nie mają wyboru i muszą funkcjonować w ramach gospodarki korzystającej z paliw kopalnych.

4.3.5. Mechanizmy wsparcia, w tym pieniądze publiczne oraz instrumenty gospodarcze, należy inwestować z myślą o zapewnieniu infrastruktury i odpowiedniego wsparcia dla konsumentów pragnących prowadzić niskoemisyjny tryb życia. Obejmuje to pomoc w sprostaniu wyższym kosztom etycznych i zrównoważonych towarów i usług o długim cyklu życia. Mogłoby to przyjąć postać partnerstw publiczno-prywatnych. Branża motoryzacyjna jest dobrym przykładem producenta wykorzystującego z powrotem finansowanie w celu poprawy dostępu klientów do nowych samochodów. Można by zaoferować podobne rodzaje wsparcia innym sektorom, np. sprzętu AGD, modernizacji domów czy firm.

4.3.6. Wykorzystanie publicznych pieniędzy na wspieranie systemów i infrastruktury zwiększających zależność użytkowników końcowych od czynników napędzających zmianę klimatu i inwestowanie w nie stoi w sprzeczności z podejmowanymi jednocześnie wysiłkami na rzecz ograniczenia skutków zmiany klimatu i zarządzania nimi. Konsumentom są w największym stopniu tym dotknięci. Wybór między wyższymi opłatami za zanieczyszczenie lub zupełnym zrezygnowaniem z danego produktu nie jest sprawiedliwym wyborem dla obywateli.

4.3.7. Panuje pogląd, że zrównoważony styl życia i zrównoważona konsumpcja są możliwe jedynie przy wysokich dochodach. Etyczne, przyjazne dla środowiska i zrównoważone wybory nie są dostępne dla wszystkich w równym stopniu. Wycenie obejmującej klimatyczne koszty (takie jak zasobochłonność) towarów i usług powinny towarzyszyć ramy polityczne kwestionujące ten pogląd i poprawiające łatwość dostępu dla wszystkich konsumentów.

4.3.8. Ustawodawstwo UE dotyczące ochrony konsumentów zostało stworzone, zanim ONZ w 1999 r. uznała zrównoważoną konsumpcję za podstawowe prawo konsumenta. Stąd też w ustawodawstwie tym nie ma mowy o zrównoważonej konsumpcji⁽⁸⁾. EKES ponawia zatem swój apel o przyjęcie polityki w tym zakresie. Ma to szczególne znaczenie w kontekście celów zrównoważonego rozwoju i inicjatywy na rzecz gospodarki o obiegu zamkniętym.

4.3.9. Bez alternatywy konsument pozostaje bez wyboru; często kończy się to ubóstwem/złymi decyzjami/niezdrowymi lub nierównoważonymi wyborami, co budzi niechęć do polityki ochrony środowiska, którą postrzega się jako niekorzystną dla użytkownika końcowego. Tymczasem podmioty, które czerpią korzyści z systemu, nie ponoszą kosztów, a wręcz się bogacą, przez co powiększają się nierówności – i to pod pozorem ochrony środowiska – co jest sprzeczne z zasadami zrównoważonego rozwoju.

4.4. Zmiany stanu na rynku pracy

4.4.1. Trzeba koniecznie chronić wszystkich pracowników w okresie przejściowym, zarówno tych, którzy posiadają niewielkie lub nienadające się do przeniesienia umiejętności, jak i tych na wysoko wykwalifikowanych stanowiskach. Należy określić sektory najbardziej podatne na zagrożenia i najwrażliwszych pracowników oraz udzielić odpowiedniego wsparcia. Automatyzacja miejsc pracy w ramach gospodarki niskoemisyjnej może doprowadzić do likwidacji pewnych miejsc pracy⁽⁹⁾.

4.4.2. Kształcenie i przekwalifikowanie zawodowe zaliczane są do środków zapewnienia takiej ochrony. Pracownicy, którzy tracą pracę w wyniku zmiany klimatu lub ze względu na konieczność zniesienia zależności od czynników napędzających zmianę klimatu, nie mogą być jedynymi płacącymi za te przemiany.

⁽⁸⁾ Opinia w sprawie: „Wspólna lub uczestnicząca konsumpcja: model zrównoważonego rozwoju w XXI wieku” (Dz.U. C 177 z 11.6.2014, s. 1).

⁽⁹⁾ Opinia w sprawie: „Transformacja w kierunku bardziej zrównoważonej przyszłości Europy – strategia na 2050 r.” (zob. s. 44 niniejszego Dziennika Urzędowego).

4.4.3. Określenie na wczesnym etapie umiejętności potrzebnych do pełnego uczestnictwa w tych nowych modelach gospodarczych to jeden aspekt rozwiązania. Trzeba również określić je w kontekście istniejących stosunków pracy i zależności od obecnego niezrównoważonego modelu.

4.4.4. Ważne jest, aby w miarę możliwości chronić i zachować społeczności oraz ułatwić przemiany, tak aby miały one jak najmniejszy wpływ na sytuację dotkniętych nimi osób, zarówno w wymiarze społecznym, jak i gospodarczym.

4.4.5. W nowych proponowanych modelach gospodarczych, w tym w ramach gospodarki funkcjonalnej, konsumpcji współdzielonej i gospodarki o obiegu zamkniętym, wyraźnie wskazuje się nowe możliwości. W związku z tym UE powinna rozpocząć niezbędne negocjacje międzynarodowe mające na celu wypracowanie globalnego modelu ekonomicznego.

4.5. Zdrowie

4.5.1. Zmiana klimatu i czynniki ją napędzające wiążą się z kosztami dla zdrowia. Można je mierzyć odsetkiem zgonów i chorób związanych z zanieczyszczeniem powietrza. Stanowi to koszt zarówno dla społeczeństwa, jak i publicznych systemów opieki zdrowotnej. Systemy te muszą uwzględnić rolę zmiany klimatu i napędzających ją czynników w sektorze zdrowia.

4.5.2. Istnieje związek pomiędzy zdrowiem i dobrobytem a dostępem do przyrody (IEEP). Wiele państw członkowskich stoi w obliczu wyzwań zdrowotnych i społecznych, takich jak otyłość, choroby psychiczne, wykluczenie społeczne, hałas i zanieczyszczenie powietrza, które nieproporcjonalnie obciążają grupy w trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej i grupy szczególnie wrażliwe.

4.5.3. Przeciwdziałanie zmianie klimatu przez inwestycje w przyrodę oznacza nie tylko zaprzestanie inwestowania w czynniki zanieczyszczające, ale także inwestowanie w składowanie dwutlenku węgla w naturalnych ekosystemach. Istotne korzyści dla zdrowia są dwojakie: zapobieganie pogarszającemu się stanowi zdrowia oraz promowanie aktywnego stylu życia prowadzącego do lepszego zdrowia obywateli i społeczności. Uznanie tego aspektu pomoże wyważyć decyzje polityczne, które będą w większym stopniu oparte na danych i dowodach.

4.6. Energia

4.6.1. Produkcja energii ze źródeł odnawialnych jako odsetek zużycia energii elektrycznej wzrosła w UE ponad dwukrotnie w latach 2004–2015 (z 14 do 29 %). Niemniej zapotrzebowanie na energię nadal jest ogromne w systemach ogrzewania, w budynkach, przemyśle i transporcie. Czynnione są postępy, ale z bardzo niskiego poziomu, np. udział energii ze źródeł odnawialnych w zużyciu paliwa w transporcie wzrósł w tym samym okresie z 1 do 6 %.

4.6.2. Ubóstwo energetyczne jest problemem w całej Europie i choć jego znaczenie i kontekst mogą się różnić między poszczególnymi krajami, to dowodzi ono potrzeby dopilnowania, by polityka dotycząca zmiany klimatu koncentrowała się na ochronie grup najbardziej wrażliwych.

4.6.3. EKES przypomina apel o stworzenie europejskiego centrum monitorowania ubóstwa⁽¹⁰⁾, które gromadziłoby wszystkie zainteresowane strony w celu opracowania europejskich wskaźników ubóstwa energetycznego. Sprawiedliwość dla wszystkich obywateli oznacza powszechne zapewnienie czystej i dostępnej energii po przystępnych cenach.

4.6.4. Strategie mające przeciwdziałać ubóstwu energetycznemu w UE mogą również być rozwiązaniem dla utworzenia infrastruktury i dostaw czystej energii, poprzez przeniesienie dotacji i koordynowanie woli politycznej.

4.6.5. Polityka wspierająca dotacje na paliwa kopalne, bezpośrednio lub pośrednio, stanowi odwrócenie zasady „zanieczyszczający płaci”, gdyż w takim wypadku to zanieczyszczający dostaje pieniądze. Wiele z tych dotacji jest niewidocznych dla użytkownika końcowego, ale ostatecznie są one uzyskiwane ze środków publicznych. W niedawnej opinii⁽¹¹⁾ zaapelowano już o zaprzestanie w UE dotacji szkodliwych dla środowiska (EHS), a w opinii w sprawie: „Zrównoważony rozwój: nakreślenie wewnętrznej i zewnętrznej polityki UE”⁽¹²⁾ podkreślono potrzebę wdrożenia istniejących już zobowiązań, aby wyeliminować EHS, oraz potrzebę zdecydowanego propagowania reformy w zakresie podatków ekologicznych.

⁽¹⁰⁾ Zob. przypis 1.

⁽¹¹⁾ Opinia EKES-u w sprawie instrumentów rynkowych na rzecz niskoemisyjnej, efektywnie wykorzystującej zasoby gospodarki w UE (Dz.U. C 226 z 16.7.2014, s. 1).

⁽¹²⁾ Opinia EKES-u w sprawie „Zrównoważonego rozwoju: nakreślenie wewnętrznej i zewnętrznej polityki UE” (Dz.U. C 487 z 28.12.2016, s. 41).

4.6.6. Wsparcie powinno być dostępne dla wszystkich. Dotacje powinny koncentrować się na energii ze źródeł odnawialnych, natomiast dotacje dla czynników napędzających zmianę klimatu należy pilnie znieść, a odstępstwa powinny być stosowane w bardziej sprawiedliwy sposób, przede wszystkim nie wobec podmiotów, które mogą zapłacić najwięcej ani wobec tych, które czerpią korzyści z produktów zanieczyszczających. Według MFW, obecnie dotacje na paliwa kopalne sięgają w wymiarze globalnym 10 mln USD na minutę. Ich zniesienie zwiększyłoby dochody rządowe o 3,6 % światowego PKB, zmniejszyło emisje o ponad 20 %, ograniczyło o ponad połowę przedwczesne zgony spowodowane zanieczyszczeniem powietrza oraz zwiększyło światowy dobrobyt gospodarczy o 1,8 bln USD (2,2 % światowego PKB). Dane te ilustrują niesprawiedliwy charakter obecnego systemu.

4.6.7. Skuteczne strategie zrównoważonego rozwoju są uzależnione od zapewnienia, że wsparcie dla transformacji będzie jasno określone i otrzyma priorytet oraz odpowiednie finansowanie.

Bruksela, dnia 19 października 2017 r.

Georges DASSIS
Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
